

Nikola KORIN

Poslije ljetne žege, hlad jesenji ide
Na poljima gdje snijeg je ležo, cvate proljeće
U ružičastom sjaju izjutra se sunce diže,
U ružičastom sjaju zalazi uveče.
A k moru hrle potoci. Vremena se obnavljaju.
I svakim danom
Sunce novim svjetlom sja, bez prestanka
Rijekama nove vode teku.
Jedanput čovjek živi — i nikad, nikada više
Ko lahor, što se gubi, sav je njegov život
A smisao čitava bitka:
Razrušen humak, na kojem korov niče.

(Iz »Čovjekove sudbe« — Kung Fu Tsea,
preveo Gorjan)

1. Čovjek s cvijetom u ruci

Kad sam prvi puta sreo akademika Tucakova u društvu s njegovim prijateljem prof. Marjanovićem u Rogaškoj Slatini uoči XVII sastanka Naučnog društva za proučavanje zdravstvene kulture naših naroda, 1967., ostao sam iznenađen prisnošću koju mi je od prvog časa iskazivao taj neobični znanstvenik. Bilo je to društvo puno radosti i pjesme koje se uskoro povećalo na desetak članova koji su prije početka sastanka izmjenjivali pjesmu, sjećanja i misli. Kao svršeni magistar farmacije poznavao sam njegovo veliko djelo »Farmakognoziju«, koja mi je često ne samo kao apotekaru, već i kao liječniku služila u svrhu kompletiranja znanja i vlastitih radova. Te kišne večeri nalazio sam se eto u društvu renomiranog znanstvenika koji se trudio da pokaže sve svoje osobine, želeći na čas da zaboravi sve svoje beskrajne napore i neprospavane noći u kojima je stvarao svoja golemo djela koja su brojila više tisuća stranica. Kako bi se posve isključio iz svog svagdanjeg života, on je tog dana u kišnoj Sloveniji svojim ugodnim tenorom pjevao slovenačke narodne pjesme, dodajući im u časovima predaha zagrebačke i kavkajske prigodnice koje su on i njegov prijatelj Voja naučili za vrijeme svojih studija u Zagrebu.

Nakon XVII Naučnog sastanka koji je osrednje uspio, ali u kojem sam upoznao akademika Tucakova, vratio sam se obogaćen svome domu u čvrstom uvjerenju da ću moje prijatelje, članove Naučnog društva iz Rijeke, uskoro imati sreće upoznati s tim i dragim znanstvenikom. I tako je došla 1968., kad je Crikvenica postala mjesto XVIII sastanka Naučnog društva za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije. Uobičajeni susreti, pozdravi, programi i predavanja, a zatim mali izlet autobusom u Vinodol i na njegove obronke. Nakon silaska s autobusa sabiru se članovi društva i izleta oko čovjeka koji drži u ruci cvijet Kaćuna, jedne orhideje od koje se upotrebljava samo krtula, gomolj odnosno krompir, poznat pod stručnim imenom Tuber Salep. Tu interesantnu drogu za koju je Tucakov tog čarobnog popodneva rekao da je malo kada priroda tako raskošno odužila biljnome svijetu kao u primjerima tih prekrasnih cvjetova kaćuna, poznaju jedino starije generacije liječnika i ljekarnika. Taj neobični sluzavi gomolj bio je nekoć velika nada u spašavanju djece od tvrdokornih proljeva. Bilo je to u dane kad još nismo poznavali grupu preparata raznih crijevnih eubiotika, kemoterapeutika i antibiotika.

Međutim, taj čudesni čas u prirodi, to nenaručeno i improvizirano predavanje bilo je istovremeno susret našega društva ne samo sa znanstvenikom farmakognozije i farmakologije, već i sa znanstvenikom s područja historije farmacije. Bila je to simfonija riječi, interpretacija koja osvaja, bio je to glas čovjeka iz prirode kojeg su zarobili znanstveni laboratoriji i mikroskopske i kemijske analize, bio je to let oslobođene ptice iz kaveza koja najednom iznad Vinodolskih livada prikazuje nauku u novom svijetlu. Nju se naime može predavati i na taj način s cvijetom u ruci i sa željom da prijatelji prihvate misli odaslane zvonkim glasom iz krhkog, ali plemenitog tijela. Bio je to Jova Tucakov u svojoj punoj snazi, bio je to čovjek koji je prokrstaro bezbroj livada i planina tražeći različito, ali prvenstveno ljekovito bilje koje može da služi čak i u onim časovima kad je službena medicina zakazala i kad je u vremenu umiranja potrebna ona nada uz koju se lakše i bezbolnije nestaje. To su čajevi u koje je profesor Tucakov vjerovao i kojima je on pridavao izuzev ljekovitih svojstava i svojstva psihičkog jačanja u kritičnim časovima. O tome je često razgovarao sa svojim suradnicima i prijateljima od kojih su ga mnogi ovjekovječili kao znanstvenika u Arhivu za farmaciju kojeg su njemu posvetili.

Bilo je to često kad je Jova plijenio pozornost svojih slušalaca. Jednom su bili njegovi studenti, drugi puta srpski akademici, ali među njegovim slušaocima nalazili su se također i francuski znanstvenici koji mu podijeliše mjesto počasnog doktora na fakultetu u Clermont Feranu. Među tim slušaocima koji su ostali puni pozornosti u časovima njegovih izlaganja, bili su i njegovi prisni prijatelji iz Naučnog društva za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije, kojemu je on svojim bićem dao jedan naročiti kolorit, zanos i drugarstvo.

On, Jova, tijelom maleni i pun mašte, um bistri, dobrota nedokućiva, čovjek koji je stvoren da voli i da vjeruje u druga. On bježi od ogovaranja i zlobe, on prašta svima ako su prihvatili konstruktivnost i žele da oplemene naš život, jer on stvara po nagonima svoga srca. Ne lažite, ne svađajte se, prihvatite plemenitost u ljudskom djelovanju, a gušite zlobu.

On više i poručuje »malitia ipsa maximam partem veneni sui bibit« ili zloba ispija najveći dio svoga otrova.

Eto takvog smo ga sreli, takvog smo ga poznavali, takvog smo ga voljeli i za takvim danas krvarimo, jer on je postao dio naših želja i misli, on je zavladao nama, jer mi smo ugodno maštali kad smo bili uz njega i kad smo dijelili plodove njegovoga uma.

Tako je eto bilo prvi puta kad smo ga sreli s cvijetom u ruci, tako je bilo kroz sve godine koje smo provodili zajedno, tako je bilo i u času kad su cvjetovi ogradili njegov posljednji tvrdi krevet. Ostale su misli, ostale su riječi, ostao je lik u prekrasnoj bašti okruženoj cvjetovima. Ostale su suze, predrago sjećanje i zavjet da slijedimo svog učitelja i druga, svog predsjednika i čovjeka koji je uvijek činio dobro kao da se drži Ciceronove maksime: »Homo frugi omnia recte facit« ili Valjani čovjek čini sve dobro...

2. Od farmakognozijske do stvaranja u prirodi

Bilo je to 1948. kada je za našu zemlju u izgradnji svaki dodatak na naučnom polju predstavljao značajni prilog koji podsjeća na zalogaj izgladnjelom. Te godine javila se u našim skromnim knjižarskim izlozima neobična debela knjiga pisana na prilično skromnom papiru koja je nosila naslov »Farmakognozija«, a njen autor bijaše mnogima nepoznati 43. godišnji docent beogradskog univerziteta Dr Jovan Tucakov. U uvodu tog golemog djela ispisanog na skoro 1000 stranica, razmjerno sitnim slovima, nalazi se autorova poruka studentima koji želi da po njemu opisane ljekovite biljke odnosno droge postanu u očima studenata žive, jer sve su one imale izvjesnu svoju historiju, a za neke su čak vođeni kolonijalni pa i imperijalistički ratovi. Nauka koju on želi predati svojim studentima mora biti živa, interesantna, ona treba da zavlada mislima mladih ljudi koji mnogim dragocjenim biljem treba da služe bolesnom čovjeku. Od tog vremena nastavit će se jedan neobično buran život koji je s naših pozicija prvenstveno značajan zbog golemog broja naučnih i stručnih radova, te znanstvenih bilježaka koji u svojoj ukupnosti prelaze dvije stotine publikacija. I kad smo prije dvije godine ugledali njegovo posljednje djelo u izdanju Srpske akademije nauka i umetnosti obrađeno s njegovom vrijednom asistenticom Milenom Mihajlov, pod naslovom »Medicinska flora Ovčara, Kablara i Jelice«, ostali smo sretni u čvrstom uvjerenju da će akademik Tucakov i dalje stvarati svoj grandiozni opus. Nažalost, morali smo uskoro spoznati da njegov životni sat nije zategnut u pravcu dugog življenja.

Kad smo počeli čitati to posljednje djelo velikog majstora, počeo se pred nama odvijati dio njegovog života u posljednjih trideset i pet godina. On je katkada sam, ali često u pratnji svojih asistenata, ali isto tako u pratnji profesora, šumara i lugara posjetio preko 40 puta prekrasne dijelove Kablara, Ovčara i Jelice. U divnoj Kablarsko-ovčarskoj klisuri koja odvaja ta dva masiva, spoznao je snagu prirode koja svojim raslinjem zaštićuje taj predivni kraj od ispiranja proljetnih bujica. U toj prirodi, opajao se Jovin duh sjećanjima od prvih poslijeratnih dana kada

je odlučio da obradi u svim detaljima golemi masiv čačanskog kraja u kojemu su grupirani nastavci Dinarskog spleta.

Taj veliki znanstveni opus mogao je biti realiziran na bazi prvih izučavanja biljnog pokrova čačanskoga kraja koje je započeo čačanski ljekarnik Aristid Jovanović. Taj neobični i gostoljubivi ljekarnik nije bio samo amater na polju sabiranja ljekovitog bilja, već je toj svojoj ljubavi prema prirodi dodao silnu marljivost i sistematičnost sabravši u svojim herbarijima preko tisuću primjeraka najraznovrsnijeg bilja koje nije imalo samo osobine ljekovitosti, već su mnoge biljke bile medonosne, druge s osobinama hranjivosti, neke s crtama podesnim za industriju, a neke i otrovne. Sabravši tako kroz svoj dugi život golemu zbirku biljaka o kojima je bilo detaljno opisano gdje se nalaze, pružio je mladom Tucakovu i njegovoj radnoj grupi dragocjenu bazu za daljnje izučavanje. I kad je taj veliki posao bio u svom punom zamahu, ljekarnik čika Aristid, koji je stvorio glasovitu ljekarnu Guslaru u Čačku, odlučio je da se preseli u Beograd.

Cijela radna grupa je žalila zbog tog gubitka, a najgore je bilo to što zbog nestanka tog dragog mecena nije bilo moguće da se radovi nastave bez ikakvih sredstava. I tada se desilo ono što je najvažnije u časovima stvaralaštva, tj. da se je najednom kao preko noći našla na okupu grupa snažnih mladih intelektualaca mra Stanoja Mandića, mra Milutina Babovića i mra Milene Mihajlov koji su u zajednici s iskusnim akademikom omogućili da se radovi nastave i sva golemo dostignuća saberu čime će taj Jovi toliko prirasli dragi kraj, dobiti svoju novu fizionomiju u vidu svojih prirodnih bogatstava obzirom na svoj biljni pokrivač. I tako je rođeno djelo u kome ima od geoloških i meteoroloških pojedinosti, do najsuptilnijih analiza koje započinju rastom biljke, a završavaju spremanjem i ekstrahiranjem droge.

I dok je Jova u danima kad je bio slobodan od svog rada u institutu jurio u svoje planinske predjele, odvijali su se njegovi usponi kroz njegove radove na drugoj strani. Godine 1961. postaje dopisni član Srpske akademije Nauka i Umetnosti, kako bi već 1965. postao članom Farmaceutске Akademije u Parizu i počasni doktor univerziteta u Clermon Feranu. Tri godine kasnije, postat će članom akademije za kozmetologiju i dermatologiju u Parizu, a godinu dana kasnije primit će u Parizu medalju Lavoisier. Njegova ljubav prema Francuskoj bila je svakako dio njegovih radosti. On je često bio neobično sretan kad je mogao internacionalne skupove pozdraviti na francuskom jeziku kojim se odlično i veoma rado služio. Uspjesi koje je doživio u Francuskoj, a pogotovo u našoj zemlji, najraznovrsnija odlikovanja i honoracije, predstavljale su vanjska obilježja čovjeka koji je neumorno radio.

Jednog smo dana ostali preneraženi. Spemali smo mnoge naše sa- stanke, a tada je odjeknuo glas da je umro naš dragi predsjednik dr Milorad Mika Pavlović. Bilo je to u časovima kad je naš dragi Mika spre- mao svoja golemo životna djela: dječje selo i prvi kongres historičara medicine podunavskih zemalja. Ostali smo zatečeni i izgledalo je da će mnoge od dragocjenih misli propasti. I tada je naš predragi Jova po- kazao svu svoju snagu. Bez obzira na goleme obaveze i prve znakove svoje bolesti, on je prihvatio naše molbe da ponovno pokrene kotač na-

šega društva. Najednom smo ga ugledali u novom zanosu i sjaju, kao da nam svima želi reći, ustrajte, izvest ćemo svoje programe iz slijepih ulica. Bio je pun odgovornosti i zanosa. Naš prvi kongres s našim susjedima je vanredno uspio. Jova je dostojanstveno predsjedao značajnom skupu tumačeći i opet svoje osnovne misli. Bili smo često porobljavani, varani i omalovaženi, bili smo često uništavani od najbližih, ali mi smo pobijedili u ljubavi i praštanju u snazi našeg golemog jedinstva koje prelazi naše granice. Bio je miran, odrešit i drag, bio je čovjek koji je stvoren da ga se poštuje i voli. Misao o mogućnosti suradnje na naučnom polju pokazala se dragocjenom, jer ona prelazi političke granice. Jova nas je u svom pozdravnom govoru združio u jednu misao. Bio je to veliki trenutak koji je ostao nezaboravnim.

Ipak, akademik Tucakov je bio najsretniji u časovima kad je ostvarivao svoje planove i istraživanja u najtješnijem dodiru s raskošnom prirodom koja poklanja svoje plodove i čovjeku i vječnoj epopeji života. Tu u divljini, na proplancima u šikarama, tu među lišćem i cvjetovima živio je Jovan pun zahvalnosti gorskim masivima koji su ga milovali svojim zakonima ljepote, surovosti, daljina i neprekidne tajnovitosti. I tako je ostao svojim korijenjem fiksiran svagdje gdje je djelovao. On odista nije nikada zaboravio svoju osnovu misao: »Ne budite nikada repa bez korena!«

IN MEMORIAM
AKADEMIKU PROF. DR JOVANU TUCAKOVU

Samuel ELAZAR

Malo koja tužna vijest nas je tako duboko potresla kao vijest da nas je naš kolega, drug i prijatelj Jovan Tucakov za navijek napustio.

Kako i ne bi, kada smo se poznavali i prijateljevali puno pola stoljeća. To nije malo, naprotiv, to je dovoljno dug vremenski raspon u kom se može upoznati i procijeniti duša jednog čovjeka.

Sa nekoliko kolega sarajlija sa zadnje godine studija našao sam se u društvu u kojem se isticao pok. Jovan Tucakov svojom veselom prirodom, temperamentom, dobrim raspoloženjem i iskričavom duhovitošću, radi kojih vrлина su ga kolege i prozvale »Lala«.

Koliko god je kao student pokazivao ljubav za »dobru staru farmaciju« naročito za farmaceutsku botaniku i farmakognoziiju, i odao se studiju sa puno ozbiljnosti i marljivosti, toliko je bio u slobodnim studentskim časovima, u »obligatno subotu u večer«, u društvu uvijek veselo, raspoložen, duhovit i organ za šalu i lijepu pesmu.

Poslije smo se razišli, ali sam čuo da je otišao u Francusku da nastavi studije i na specijalizaciju, a po osnutku Farmaceutskog fakulteta u Beogradu izabran je za profesora farmakognoziije.

Tek poslije oslobođenja 1950. godine smo obnovili poznanstvo, i učvrstili prijateljstvo, kada sam u svojstvu direktora »Šumaprodukta«, preduzeća za otkup, preradu i izvoz ljekovitog bilja, dolazio službeno u Beograd i Novi Sad na stručne sastanke. Tada je zemlja bila, još prilično opustošena i osiromašena, u fazi obnove i izgradnje, u koju svrhu je trebalo mnogo deviza. Dosta velik dio tereta i odgovornosti je pao na našu branžu, koja je ostvarivala izvozom relativno dosta deviza, a bez mnogo ulaganja u repromaterijal i investicije.

U tim vremenima punim briga i odgovornosti, došao je do izražaja veliki smisao za organizaciju i primjenu nauke u praksi, od strane prof. Tucakova.

Na raznim sastancima, savjetovanjima i simpozijima republičkih preduzeća i sekcija za ljekovito bilje on je vodio glavnu riječ, a svaka mu je bila na mjestu. Njegova iskustva i savjete smo vrlo rado i mi primjenjivali — svak na svom terenu.

Bio je fanatičnom ljubavlju odan nauci o farmaceutskoj botanici i farmakognoziiji, kao i farmakologiji droga, koje je svagdje popularizo-